

Мазурок М. (2014). Подолання конфліктних ситуацій у молодій сім'ї. *Social Work and Education*, № 1, С. 81-88.

Марія Мазурок,

*Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
студентка 3 курсу кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи*

ПОДОЛАННЯ КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЙ У МОЛОДІЙ СІМ'Ї

Вступ. Конфлікт – це соціальне явище, припинення існування якого є неможливим. Він існував завжди, але перші спроби його осмислення відносять до глибокої давнини. Древні філософи вважали, що сам по собі конфлікт не поганий і не хороший, він існує всюди незалежно від думок людей про нього. Щоправда, сам термін «конфлікт» вони ще не вживали, але вже бачили, що конфлікт не вичерпує собою всього життя, а являє лише її частину [9].

У ХХ столітті сформувався окремий напрям в соціології – конфліктологія, який вивчає закономірності зародження, виникнення, розвитку, розширення і завершення конфліктів будь-якого типу [5].

Велику роль у цій сфері відіграють дослідження В. С. Орланського, П. С. Прибутько, Р. В. Михайленка, Л. М. Дубчака, С. М. Калаур, З. З. Фалинська, Т. В. Дуткевич, які розкрили основну суть конфлікту, визначили його функції, структуру, причини, а також охарактеризували різновиди конфліктів.

Важливе місце у дослідженнях, на сьогоднішньому етапі розвитку суспільства, займає сімейний конфлікт, теоретична база якого є невеликою. Сімейне життя не може існувати без зіткнення різних ідей, життєвих позицій, цілей між її членами, у ній постійно виникають розбіжності думок і різного роду суперечності, що нерідко переростають у конфліктну ситуацію. Такі вчені як: М. В. Алексеєва, Т. В. Говорун, В. Е. Зацепіна, Т. В. Кириленко, В. П. Кравець, С. В. Ковальова, О. С. Кочаряна, М. М. Обозова дають можливість стверджувати про наявність кризи, в якій сьогодні опинилась молода сім'я, як елемент соціальної системи суспільства. Як вважають науковці, ознаками такої кризи є:

- високий рівень незадоволеності подружнім життям;
- дисфункційний розвиток взаємин у шлюбі;
- конфліктність;
- стійка орієнтація подружжя на малодітну сім'ю;
- нездатність досягти злагоди;
- зростання кількості розлучень [8, с. 48].

Таким чином, актуальність даної теми обумовлена виникненням суперечностей між членами молоді сім'ї та обґрунтуванням шляхів їх подолання. Адже сім'я – це основна і найдавніша форма організованого людського і соціального життя. Її соціально-економічна структура в усьому світі визначається як основний творець та споживач матеріальних благ, основа продовження роду, унікальний соціальний інститут формування духовних цінностей, вона є визначальною для культури, цивілізованості людства. На сучасному етапі сім'я – одна з основних і найважливіших ланок у процесі державотворення, розвитку економіки і духовності серед населення.

Метою статті є проаналізувати особливості конфліктних ситуацій у молодій сім'ї та виявити шляхи налагодження взаємостосунків між молодим подружжям.

Виклад основного матеріалу. Конфлікт є об'єктивним і неминучим явищем. Адже життя – це постійний діалектичний процес виникнення проблем та їх наступного вирішення. Якщо у стосунках між людьми проблем не виникає, тоді наявним є факт “застою”, відсутності розвитку. Взаємовідносини людей, у яких відсутні конфлікти, поступово згасають. Конфлікти, в свою чергу, породжують відповідальність і небайдужість, стимулюють оновлення і поліпшення стосунків між людьми. Тому проблема, здебільшого, полягає не в наявності самого факту конфлікту, а в тому, який характер він має і яким чином розв'язується [5].

Поняття конфлікту можна визначити як відсутність згоди між двома або більше сторонами, які можуть бути фізичними особами або групами. Кожна сторона робить все можливе, щоб була прийнята її точка зору і заважає іншій стороні робити те саме. Саме слово “конфлікт” означає зіткнення. І справді, конфлікт – це завжди зупинення та розрив нормальних, усталених відносин. Існують різні визначення конфлікту, але всі вони підкреслюють наявність протиріччя, яке виникає в процесі соціальної взаємодії, що заключається в протидії суб'єктів конфлікту та зазвичай супроводжується негативними емоціями [9].

Для того, щоб краще зрозуміти суть поняття «конфлікт» звернемося до його визначення (див. табл. 1).

Таблиця 1.

Тлумачення поняття «конфлікт»

№ п/п	Автор	Зміст визначення
1.	Б. А. Лeko, Г. В. Чуйко	Конфлікт – це зіткнення інтересів, реальних, уявних чи приписуваних іншій стороні, загроза якого є реальною чи може виникнути у майбутньому [7, с. 15].
2.	Г. В. Гребеньков	Конфлікт – це активні взаємоспрямовані дії кожного з конфліктерів, здійснювані для реалізації власних цілей та забарвлені сильними емоційними переживаннями [7]
3.	В. С. Орланський	Конфлікт – це найбільш гострий засіб розв'язання значних суперечностей, що виникають у процесі взаємодії, який полягає у протидії між суб'єктами конфлікту, що супроводжується негативними емоціями [9].

Як бачимо, конфлікт – це складне явище, яке характеризується протидією двох сторін, кожна з яких намагається добитися власних цілей; це загострення суперечностей між людьми, яке погіршує їхні стосунки.

Конфлікт як соціальне явище охоплює усі сфери життєдіяльності людини, значну роль він відіграє у формуванні та розвитку сім'ї. Адже, необізнаність молодих людей у способах організації подружнього життя супроводжується значними конфліктами.

За словами І. В. Козубовської: «Сім'я – це заснована на кровній чи шлюбній спорідненості мала група, члени якої об'єднані спільним проживанням і веденням домашнього господарства, емоційним зв'язком, взаємними обов'язками по відношенню один до одного». Таке визначення дає можливість стверджувати, що сімейне життя вимагає від

подружжя багато зусиль, а також вмінь і навичок щодо формування здорового функціонування сім'ї як соціального інституту [4, с. 90].

У своєму розвитку сім'я проходить декілька етапів (утворення сім'ї, початок дітонародження, завершення дітонародження, «порожнє гніздо», припинення існування), кожен із яких характеризується різними формами конфлікту. Особливе місце він займає на початковому етапі життєдіяльності сім'ї, саме тут від подружжя вимагається затрата великих сил для того, щоб зберегти її повноцінне існування. Перший етап розвитку ще називають «молодою сім'єю», яка характеризується від 5 до 9 років подружнього життя [1].

Сімейні конфлікти є одними з найпоширеніших, за оцінками конфліктологів у 80-85% сімей відбуваються сімейні конфлікти, а у решти 15 – 20% виникають невеликі сутички із різних причин [2, с. 129].

Поряд з конфліктом у психологічних та соціологічних науках вживається термін «конфліктна ситуація», який відносять до структурних елементів конфлікту (рис. 1).

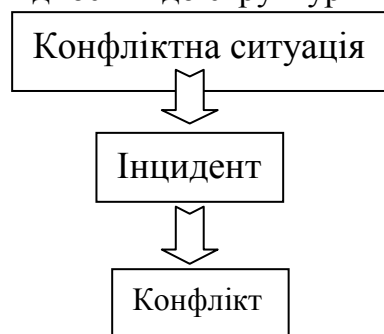

Рис 1. Структурні елементи конфлікту

Розглянемо детальніше кожний із цих елементів:

1. Конфліктна ситуація – це умова виникнення конфлікту, яка виявила і чітко позначила дисбаланс інтересів учасників спірної ситуації.

2. Інцидент – це неприємна подія чи непорозуміння, що різко уражує інтерес однієї зі сторін і призводить до активної протидії.

3. Конфлікт – це загострення суперечностей між людьми, яке супроводжується погіршенням стосунків між ними [9, с. 27].

Як бачимо, першоджерелом конфлікту є конфліктна ситуація тобто, ті умови в якій одна із сторін змінює свої переконання, що призводить до загострення стосунків між конфліктуючими сторонами.

Для розвитку конфліктної ситуації необхідне існування кількох обов'язкових елементів:

- учасники конфлікту (дві або більше сторони, що переслідують не схожі чи прямо протилежні цілі);

- об'єкт конфлікту (конкретне явище, причина, стан справ, навколо якого розгортається суперечка);

- рушійна сила – інцидент (факт зіткнення протилежних сил) [30].

Конфліктна ситуація є динамічним явищем, яке проходить ряд етапів свого розвитку. Український автор В. І. Зацепін виділив і охарактеризував п'ять таких етапів:

1. На першому етапі подружжя (при взаємному коханні) постійно прагнуть бути разом і отримують від спілкування лише радість, під час розлуки з коханим думають один про одного, їхні почуття насичені енергією взаємного кохання.

2. Другий етап характеризується менш пристрасними, але повністю позитивними почуттями один до одного, меншою потребою у спілкуванні, більш спокійним ставленням до розлук, відсутністю будь-яких конфліктів.

3. На третьому етапі з'являються конфлікти і охолодження стосунків, образ партнера вже змальовується як білими, так і чорними кольорами, але під час розлук незадоволення та образи забуваються і у кожного переважає позитивне уявлення про партнера та ставлення до нього.

4. Для четвертого етапу є характерними постійні конфлікти між подружжям, переважно критичне ставлення до партнера і негативна оцінка шлюбу у його реальному стані. Партнер уявляється майже повністю у чорному кольорі, спілкування з ним викликає тільки негативні емоції і бажання бути окремо, але під час тривалих розлук негативні почуття значно пом'якшуються і з'являється враження, що у подружніх стосунках ще не все втрачено.

5. На п'ятому етапі уявлення про партнера є невиправно негативним, а ставлення до нього – відверто ворожим. Подружжя оцінюють свій шлюб як виключно невдалий, вони постійно думають один про одного, але тільки негативно, при цьому є пристрасне бажання висказати один одному "всю правду" [3].

Виникнення конфліктів у молодій сім'ї зазвичай пов'язані з прагненням подружжя задовольнити власні потреби або створити умови для їх задоволення, без врахування інтересів партнера. Конфлікт, як зазначають П. С. Прибуцько, С. М. Калаур, З. З. Фалинська, В. П. Ратніков, породжується не однією, а комплексом причин. Такими причинами є:

1. Міжособистісна сумісність - це взаємсприйняття один одного на основі подібності ціннісних орієнтацій, соціальних установок, інтересів, мотивів, потреб, характерів, темпераментів, рівнів розвитку. Міжособистісна несумісність виникає у разі, коли за цими характеристиками партнери мають протилежні показники.

2. Лідерство в сім'ї. Дружина чи чоловік (або навіть обидва) можуть сформуватися лідерами до шлюбу. Лідер може вести сім'ю за собою вдало, або ж придушувати ініціативу іншого, формуючи в його душі внутрішній протест, який рано чи пізно виллється у конфлікт.

3. Перевага. На першому етапі спільного життя можливе прагнення одного довести свою перевагу над іншим. У нормальній сім'ї чоловік і дружина знаходяться у рівних відносинах, вони поважають один одного, тобто чим швидше вони відмовляються від взаємних звинувачень один одного, тим кращим буде їх спільне життя.

4. Домашні справи. Деякі сімейні пари ділять домашню роботу на жіночу і чоловічу - це вічна проблема і причина багатьох конфліктів.

5. Сімейний бюджет. Проблеми з цього приводу можуть виникати у тому разі, коли дружина заробляє значно більше і при цьому чоловікові постійно нагадує про цей факт, принижуючи, або тоді, коли одному із подружжя здається, що інший член сім'ї необдуманно витрачає сімейні кошти, купляючи речі, без яких можна обійтися.

6. Родичі і друзі. У важких життєвих ситуаціях подружжя користується порадами родичів чи друзів. Якщо друзі чи родичі розумні і розважливі особи, то вони порадять разом з іншою стороною обговорити проблему. Але якщо родичі чи друзі стануть на сторону однієї із сторін, то в результаті можлива конфліктна ситуація.

7. Інтимно-статева адаптація вимагає від подружжя досягнення морально-психологічного і фізіологічного задоволення один одним. Якщо один із членів сім'ї отримує незадоволення від інтимної близькості, таку проблему не треба залишати, щоб вона вирішилася сама по собі [7].

Конфлікт, як і будь-яке інше явище, краще попередити ніж боротися із ним. Багато вчених працювали і працюють над темою подружніх конфліктів у молодій сім'ї. Для того, щоб встановити чи сім'я є конфліктною чи ні, потрібно визначити рівень психологічного клімату. В. П. Кравець

виділяє основні ознаки такого клімату: згуртованість, можливість особистісного розвитку кожного із її членів, почуття захищеності, гордість за належність до своєї сім'ї, можливість вільно висловлювати думку, сприятливі стосунки із родичами. Чим більше зазначених ознак притаманні сім'ї, тим сприятливіший її психологічний клімат [6].

Відомий соціолог В. О. Сисенко вважає, що для вирішення подружніх конфліктів доцільно:

1. Підтримувати почуття власної гідності чоловіка та жінки.
2. Постійно демонструвати взаємну повагу та шану.
3. Намагатися викликати ентузіазм у партнера (тобто висловлювати віру у можливість кращих стосунків).
4. Стримувати себе у проявах злості, гніву, роздратованості і нервозності.
5. Не акцентувати увагу на помилках та прорахунках один одного.
6. Не дорікати минулим і, зокрема, колишніми помилками.
7. Жартами, гумором, будь-яким відволікаючим засобом зняти або призупинити наростаючу напругу.
8. Замінювати конфліктні теми розмов іншими, більш безпечними.
9. Не мучити ні себе, ні партнера підозрами у невірності, стримувати себе у ревнощах, намагатися приглушити почуття підозри.
10. Пам'ятати, що у шлюбі потрібне велике терпіння, поблажливість, добросердність, увага та інші позитивні якості [2].

Також, В. П. Кравець виділяє основні етапи, дотримуючись яких можна досягнути «ідеальної» сім'ї:

1. Усвідомлення того, що твій шлюбний партнер відрізняється від тебе і має повне право бути іншим.
2. Усвідомлення необхідності пройти свою половину шляху до сумісності, необхідності узгодити, збалансувати свою подружню, людську, життєву діяльність.
3. Інтенсивне пізнання особливостей партнера, його звичок, інтересів, пізнання його як людини.
4. Зміцнення позитивних емоційних установок щодо партнера, розвиток потреби в емоційному контакті, синхронізація емоційних реакцій і на цій основі формування стійкого позитивного емоційного фону подружніх стосунків.
5. Досягнення координованості психомоторики, щоб спільний темпоритм рухів влаштовував обох і не вимагав значного нервового напруження.
6. Формування відповідності сімейних, рольових очікувань і відповідно характерологічної взаємодії. Прагнення точно з'ясувати і зрозуміти уявлення і невисловлені вимоги партнера до поведінки і, якщо вони не суперечать іншому партнерові, слід намагатись засвоїти саме таку поведінку.
7. Поступове поглиблення взаєморозуміння, турбота про зближення інтересів і культурних потреб.
8. Намагання кожного партнера стати трішки схожим на іншого (у думках, звичках, потребах, вчинках, оцінках, діях).
9. Формування не лише спільної мети, але й спільних мотивів її досягнення. Адже спільний мотив, спільна мета спонукають до узгодженості дій, що допомагає виробити стиль сімейної взаємодії.
10. Підвищення культури спілкування у процесі подружньої взаємодії [7].

Висновок. Конфлікт як соціальне явище має великий вплив на розвиток молоді сім'ї, він характеризується погіршенням відносин між подружжям. Причин виникнення суперечностей між чоловіком і дружиною є досить багато, але найчастіше виділяють: різні погляди на сімейне життя,

нереалізовані очікування і потреби, грубість, нешанобливе ставлення, подружня нерівність, фінансові труднощі та ін.

Сім'я – це модель групи, що являє собою біологічну цілісність, сумісність поведінкового, емоційного і когнітивного рівнів, яка регулює не лише стійкість шлюбу, але й визначає формування особистості і забезпечує задоволеність партнерів. Сім'я завжди перебуває у взаємодії із навколишнім оточенням, а тому уникнути конфліктів неможливо. На основі аналізу психологічної та соціологічної літератури було виділено основні поради молодому подружжю щодо подолання конфліктної ситуації у сім'ї, а саме:

1. При виникненні суперечностей розказати своєму партнерові про власні переконання.
2. Дати можливість «супротивнику» зрозуміти про прагнення зупинити конфлікт.
3. Розглянути причини виникнення конфліктної ситуації.
4. Давати можливість партнеру висловитися.
5. Намагатись почути і відгукнутись на почуття, що стоять за словами людини, яка їх висловлює.
6. Вміти побачити позитивні сторони партнера.
7. Не встановлювати умову: «Я тебе буду любити, якщо...».
8. Не пробувати здогадатись, що відчуває людина, яка поруч з вами, найкраще спитати її про це.
9. При конфлікті ставити запитання, які допоможуть налаштуватися на розмову (не задавати запитання, які містять коротку відповідь «так» або «ні»).
10. Не відкладати конфлікт у далекий ящик, бо накопичення негативних емоцій може призвести до «трагедії» сімейного життя.
11. Постійно проявляти взаємну повагу.
12. Стримуватись від злості та гніву.
13. Не акцентувати увагу на помилках один одного [2].

Отже, конфлікт у молодій сім'ї є явищем неминучи. Його існування ще не свідчить про те, що подружжям необхідно розлучитись. Він є основою для подальшого її розвитку, адже, за допомогою нього молода пара має змогу переоцінити власні погляди на життя, а також зміцнити власні стосунки. Слід зауважити, що відсутність конфлікту ще не свідчить про те, що сім'я є «ідеальною». Конфлікти в більшому або меншому їх кількості характерні для всіх сімей, головне, навчитись справлятися з ними.

Список використаної літератури:

1. Зелінська О. І. Особливості діагностики подружніх конфліктів молодій сім'ї / О. І. Зелінська // Студенський науковий вісник ТНПУ ім.В.Гнатюка. – Тернопіль, 2011. – С. 184-194.
2. Калаур С. М. Соціальна конфліктологія: [навч. посібник] / С. М. Калаур, З. З. Фалинська. – Тернопіль : Астон, 2010. – 360 с
3. Капська А. Й. Молода сім'я: проблеми та умови її становлення / [за ред. А. Й. Капської]. – К. : ДЦСССМ, 2003. – 184 с
4. Козубовська І. В. Аналіз деяких соціальних проблем сім'ї / І. В. Козубовська // Науковий вісник Ужгородського національного університету Сер. Педагогіка. Соціальна робота. – Ужгород, 2008. – №.15. – С. 89-91.
5. Конфліктологія : [навч. посіб.] / [Прибутько П. С., Михайленко Р. В., Дубчак Л. М. та ін.]. – К. : КНТ, 2010. – 136 с.

6. Кравець В. П. Психологія сімейного життя : [навч. пос.] / В. П. Кравець. – Тернопіль, 1995. – 696 с.
7. Леко Б. А. Медіація: [підручник] / Б. А. Леко, Г. В. Чуйко. – Чернівці : Книги – ХХІ, 2011. – 464 с.
8. М'ятковська О. Й. Особливості подружніх конфліктів в молодій сім'ї / О. Й. М'ятковська //Актуальні напрямки психологічних досліджень на сучасному етапі розвитку суспільства: матеріали Всеукраїнської наукової конференції молодих учених та студентів, 22-23 жовтня / [ред. кол. Г.К. Радчук, І.П. Андрійчук, О.М. Корміло.]. – Тернопіль, 2010. – С. 143-146.
9. Орлянський В. С. Конфліктологія : [навч. посібник] / В. С. Орлянський. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 160 с.
10. Холорчук А. Я. Соціальна робота в Україні: теорія та практика: [посібник для підвищення кваліфікації працівників центрів соціальних служб для молоді] / [за ред. А.Я.Холорчук]. – К.: УДЦССМ, 2011. – 296 с.

Стаття надійшла до редакції 11.01.2014

Стаття прийнята до друку 21.04.2014